

100 curiositats sobre els arbres i els boscos

Josep Gordi Serrat

100 curiositats
sobre els arbres
i els boscos

Primera edició: maig del 2023

© Josep Gordi Serrat

© de l'epíleg: Eduard Plana

© de l'edició:

9 Grup Editorial

Cossetània Edicions

C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977 60 25 91

cossetania@cossetania.com

www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 × Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-267-4

DL T 224-2023

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

• *Col·lecció De Cent en Cent – 77* •

100 curiositats sobre els arbres i els boscos

Josep Gordi

Epíleg d'Eduard Plana

□■ Cossetània

ÍNDEX DE CAPÍTOLS

Introducció	11
-------------------	----

ELS ARBRES

1. Quin és el valor de l'arbre en l'evolució de la vida?	17
2. Com es pot definir un arbre?	19
3. Com podem classificar els arbres?	21
4. Quines són les formes de creixement dels arbres?	23
5. Els arbres es comuniquen?	25
6. Quines són les diferències entre els arbres i els animals?	27
7. Com es viuen els arbres des de la capçada?	29
8. Quina és la importància social dels arbres?	31
9. Saps quants arbres han estat catalogats com a monumentals a Catalunya?	33
10. Saps que hi ha una olivera que s'anomena Lo Parot?	35
11. Quin és l'arbre més vell de Barcelona?	37
12. Per què la sequoia gegant viu tants anys?	39
13. D'on provenen els eucaliptus?	41
14. Tan malvats són els arbres invasors?	43

15. Vols conèixer la història del ginkgo?	45
16. Coneixes els usos de la reina de l'arbre de l'encens?	47
17. Quin paper tenen els arbres a les faules?	49
18. Com tractava els arbres Mercè Rodoreda?	51
19. Per què hi ha un garrofer i una olivera als patis de la Fundació Miró?.....	54
20. Saps que hi ha una alzina dins l'espai Guinovart?	56
21. Quin valor tenen els arbres a l'obra de Perejaume?	58
22. Què succeeix quan s'abraça un arbre?.....	61
23. Com podem acostar-nos als arbres?.....	63
24. Els pobles indígenes veneraven els arbres?	65
25. Quines característiques té el cedre del Líban?	67
26. Quin arbre està plantat al costat de la tomba de Joan Maragall?.....	69
27. Vols saber la història de Tane Mahuta?	71
28. Saps quan va néixer l'arbre de carrer a la ciutat de Barcelona?	74

ELS BOSCOS

29. Com es defineix un bosc?.....	79
30. Boscos nets o boscos bruts?	81
31. Què és una comunitat vegetal?.....	83
32. Quines són les ciències que estudien els boscos?	85

33. Quin és el gran perill que afecta el futur
dels boscos i de la biodiversitat?88
34. Què és la vegetació climàtica?90
35. Existeixen els boscos verges?92
36. Què són els boscos madurs?94
37. Quins són els boscos singulars
de Catalunya?96
38. Hi ha boscos madurs a Catalunya?98
39. Hi ha cap gran bosc primigeni
a la plana europea?100
40. Quins valors reuneixen els boscos?103
41. Com ens hem d'endinsar al bosc?106
42. Com són els ritmes estacionals
dels boscos?108
43. Què són els banys de bosc?110
44. La passejada forestal és saludable?112
45. Quins van ser els primers boscos sagrats? ...114
46. Quina relació tenen els boscos i la religió
al Japó?116
47. Per què hi ha boscos sagrats als voltants
de les esglésies ortodoxes d'Etiòpia?119
48. Quin paper tenen els boscos de cedres
del Líban al poema de Gilgamesh?121
49. Coneixes el bosc sagrat de la Santa Bauma? ...123
50. Quin bosc es va protegir gràcies
a un poema?125
51. Per quins boscos cavalcava el comte Arnau? ...127
52. Quin és l'oliverar més famós del món?130

53. Coneixes el bosc de pedra que Gaudí
va projectar per a Barcelona?132
54. Quin paper tenen els boscos en el folklore? ...134
55. Quin paper tenen els boscos a l'obra
de Shakespeare?136

LA GESTIÓ FORESTAL

56. Saps què és l'ordenació forestal?141
57. Tenen cap relació els monestirs
i la gestió forestal?143
58. Què representa la multifuncionalitat
dels boscos?145
59. Què van significar les desamortitzacions
per als boscos?147
60. Saps quan va néixer el patrimoni forestal
públic?149
61. Què són els boscos d'utilitat pública?151
62. Coneixes el bosc de John Muir?153
63. Per què la fusta d'avet roig és òptima
per als lutiers?156
64. En quina novel·la Jaume Cabré ens parla
del bosc de Paneveggio?158
65. Quan va néixer l'arboricultura?160
66. Vols conèixer un exemple del que significa
estimar els arbres fruiters?162
67. D'on provenen els cítrics?164
68. Com es recupera l'estima cap a la fruita
i els fruiters?166
69. Saps d'on prové l'arbre de la xocolata?168

70. D'on és originari l'arbre del cautxú?170
 71. Saps l'origen de la morera?172

L'EVOLUCIÓ HISTÒRICA DELS BOSCOS I ELS ARBRES DES DE LA DARRERA GLACIACIÓ

72. Com era la vegetació finalitzada la darrera
 glaciació?177
 73. Com canvia la vegetació al llarg del neolític?...179
 74. Com canvien els boscos a l'època medieval?...181
 75. Quins usos té el bosc a l'època moderna?...183
 76. Quins aprofitaments tenia el bosc al llarg
 del segle XIX i primera meitat del XX?185
 77. Com canvia el bosc a partir de la segona
 meitat del segle XX?187
 78. Quina és la relació de la indústria surera
 amb els boscos?189
 79. Quina informació ens aporten els inventaris
 forestals?192
 80. Sempre s'han produït incendis a la regió
 mediterrània?194
 81. Per què hi ha tants incendis a l'estiu?.....196
 82. Quines relacions hi ha entre el foc
 i el paisatge?199
 83. Per què el Parc Nacional de Yellowstone
 pateix tants incendis?202
 84. Què hi ha darrere dels focs de Yellowstone?...205
 85. Quin pes tenen els incendis a escala
 planetària?208

EL SIMBOLISME DELS ARBRES I ELS BOSCOS

86. Quin és el simbolisme del cedre del Líban? ...	213
87. Per què el Pi de les Tres Branques és un arbre emblemàtic?	216
88. Quin paper té el bosc a les llegendes artúriques?	219
89. Quina és la simbologia del pomer?	221
90. Quins valors representa el magraner?	223
91. Quins valors atresora la palmera datilera? ...	226
92. Quins són els elements distintius del ginkgo?	228
93. Quines són les característiques i la simbologia del teix?	230
94. Saps què representa el xiprer?	232
95. Quin significat tenen els arbres d'un cementiri?	234
96. Quines són les característiques i el simbolisme de la magnòlia?	236
97. Coneixes els valors culturals del baobab? ...	239
98. Què és l'arbre de la llibertat?	242
99. Què simbolitza l'arbre de maig?	244
100. Què representa l'arbre de Nadal?	246
 Epíleg, per <i>Eduard Plana</i>	 248

INTRODUCCIÓ

Fa un parell d'estius, tot llegint el suplement dominical "La lettura", del diari italià *Corriere della Sera*, em va encuriosir un article titulat "Ultime notizie sull'origine delle piante". L'articulista explicava com s'han espavilat les plantes per colonitzar noves terres a partir de la disseminació de les llavors, que són les veritables mestres naturals de la dispersió, ja que poden viatjar per l'espai i el temps: poden entrar en un estat de letargia i despertar al cap de dècades o segles. Per apreciar l'extraordinària vàlua d'aquests elements de la planta, s'explicava el cas de la sequoia gegant (*Sequoia giganteum*), que és l'ésser viu amb més biomassa del planeta. En concret, s'esmentava la sequoia anomenada General Sherman, que pesa com un Boeing 747, arriba als 84 metres d'alçada i és l'ésser viu que acumula més biomassa del món. Cal subratllar que aquest arbre va créixer a partir d'una llavor que només pesava uns 6 mil·ligrams, possiblement entre els segles VIII i IV aC. Aquestes reflexions i exemples provenen del llibre de Jonathan Silvertown *La vita segreta dei semi*.

Un dels fets més curiosos de l'article del dominical és que presenta un apartat bibliogràfic molt complet on es relacionen els llibres editats més recentment que ens permeten afirmar que les plantes estan de moda.

Certament, en els darrers anys, a les prestatgeries que les llibreries dediquen a la natura, els arbres i els boscos, s'hi han deixat de trobar només guies dels arbres o dels boscos d'una regió o continent, per tenir a l'abast una gran quantitat d'obres que ens parlen del món natural i, en concret, dels boscos i dels arbres des de múltiples òptiques. A tall d'exemple, ens agradaria esmentar els innovadors treballs de Stefano Mancuso i les suggeridores aportacions de Peter Wohlleben.

El llibre que teniu a les mans s'inscriu dins d'aquesta onada de nous treballs que desitgen ampliar la mirada cap als vegetals i comprendre'ls des de noves perspectives, com ara la relació amb els humans, la capacitat d'adaptar-se al medi, la cooperació entre ells... Per aconseguir explicar de manera més ordenada i entenedora les 100 curiositats sobre els arbres i els boscos escollides, hem dividit el llibre en cinc grans apartats: els arbres, els boscos, la gestió forestal, l'evolució dels boscos i els arbres després de la darrera glaciació, i el simbolisme dels boscos i els arbres. Dins de cadascuna d'aquestes categories dediquem els primers capítols a resoldre qüestions conceptuals i els següents a parlar d'arbres concrets des del punt de vista de la longevitat, l'aprofitament, la simbologia... El llibre es clou amb un epíleg escrit per l'amic i forestal Eduard Plana, amb qui he compartit hores de docència, passejades sota els arbres i moltes reflexions sobre el bosc i la societat. Gràcies, Eduard, per cloure aquest llibre.

Tot plegat és resultat de les lectures i, sobretot, dels viatges per descobrir arbres i boscos propers i llunyans, comparar-los i comprendre'ls millor. El resultat final és una miscel·lània que ens presenta conceptes i curiositats que volen ser entenedors, amb una mirada tan oberta com sigui possible i amb la voluntat que aquesta lectura ens ajudi a capir millor la complexa i diversa realitat forestal. El desig últim que hi ha darrere aquestes pàgines és una invitació a endinsar-nos en el bosc amb el màxim respecte i estima. No oblidem mai que el bosc és també casa nostra i que nosaltres som natura!

ELS ARBRES

01/100

QUIN ÉS EL VALOR DE L'ARBRE EN L'EVOLUCIÓ DE LA VIDA?

Segons el Global Tree Search, hi ha 60.082 espècies d'arbres. Aquests dominen alguns dels grans biomes de la terra com són la selva tropical o el bosc boreal. Ara bé, quin paper han tingut els arbres i la resta de vegetals en l'evolució de la vida al nostre planeta?

Per respondre aquesta pregunta, citarem Stefano Mancuso, que inicia el seu llibre *La planta del mundo*, publicat el 2021, explicant-nos els motius que l'han portat a dedicar-se a l'estudi de les plantes. A part de qüestions emotives, conclou que les plantes són la base de la vida al nostre planeta i, per tant, els devem agraïment, consideració i estima. Per argumentar aquesta afirmació, esmenta que els animals representen només el 0,3% de la biomassa del planeta; en canvi, les plantes en són el 85%. Per tant, la Terra és el planeta de les plantes i, a part de ser el planeta blau, també l'hauríem d'anomenar el planeta verd.

No oblidem que, en l'àmbit evolutiu, els arbres es van alçar per damunt de les algues, les moltes i les herbes fa uns 380 milions d'anys. Les plantes i, sobretot, els arbres al llarg de la seva expansió pels continents del nostre planeta han ajudat a canviar

la composició de l'atmosfera. Es calcula que han afavorit un augment de l'oxigen a partir del procés de la fotosíntesi de les fulles, que fixen carboni i expulsen oxigen. Per tant, el desenvolupament de la vida, sobretot la dels animals que necessiten oxigen per respirar, està lligat a l'expansió de les plantes.

D'altra banda, l'espècie humana té estrets lligams amb les plantes i els arbres. Els primers homínids van viure inicialment de la recol·lecció de fruits, arrels i fulles, després van aprendre a caçar amb utensilis fets de fusta i pedres per, finalment, controlar el foc. Els arqueòlegs han trobat evidències, en una cova de Sud-àfrica, que els homínids ja seien a la vora del foc des de fa més d'1,7 milions d'anys. Potser per aquest motiu el foc ens genera una fascinació instintiva, és a dir, que el tenim incorporat a la nostra genètica com a espai d'unió i reunió des de temps immemorials. Aquesta fascinació per l'ús de la llenya per escalfar-nos, cuinar i parlar al seu voltant és ben present en molts llocs del nostre planeta, com molt bé sabem. Peter Wohlleben explica, en un dels seus llibres, que la meitat de la fusta que es talla a Alemanya serveix per escalfar 12 milions de llars. A l'època de la tecnologia continuem arrecerant-nos a la vora d'un bon foc com feien els nostres antecessors en èpoques ben reculades.

02/100

COM ES POT DEFINIR UN ARBRE?

Definir un arbre sembla una tasca ben senzilla, gairebé infantil, però ben al revés no ho és pas gaire. I no ho és per la senzilla raó que no totes les plantes que tenen morfologia d'arbre ho són des del punt de vista botànic. Expliquem-nos. L'arbre és aquell vegetal que té arrels, tronc i capçada, com molt bé sabem. Ara bé, els veritables arbres són només aquells que al dedins del seu tronc s'hi troba un sistema circulatori anomenat *vascular*, és a dir, que tenen vasos conductors per on circula la saba, tant la que és ascendent, que conté sals minerals absorbides per les arrels i que arriben a altres òrgans de la planta, com la descendent, que conté les substàncies nutritives produïdes per les fulles a partir de la fotosíntesi. Aquests vasos conductors només ocupen una part del tronc, la resta és fusta que ajuda a sostenir l'arbre. La palmera és l'exemple més clar de vegetal que té morfologia d'arbre, però que no ho és. I doncs, si no és un arbre, què és? La resposta és ben senzilla: és un vegetal o una herba molt grossa que, amb el pas dels anys i la mort successiva de les fulles, genera una tija molt llarga que aguanta un capçal on neixen i creixen les fulles. Hem parlat de tija i no pas de tronc. Al seu interior no hi ha vasos conductors que connectin les arrels amb les fulles.

El botànic Pius Font i Quer, en el seu llibre *Iniciació a la botànica*, publicat el 1938 i actualitzat per Oriol de Bolòs el 1979, fa referència a una altra característica bàsica que han de tenir els arbres: l'alçada. L' eminent botànic esmenta que, per poder parlar d'arbres, cal que l'espècie tingui una alçada superior als cinc metres. Si és menor, i encara que presenti un tronc funcional, parlarem d'arbustos.